

Ware Christelijke Religie

Vervolg van Hoofdstuk 11

DE TOEREKENING

661. Hieraan zal ik vier gedenkwaardigheden toevoegen.

De eerste is deze: in de hogere, noordelijke streek, dicht aan de oostzijde in de geestelijke wereld zijn plaatsen waar onderricht wordt gegeven aan jongens; er zijn er ook van zulke plaatsen voor jongemannen, volwassen mannen en voor grijsaards.

Allen, die als kleine kinderen sterven, worden naar deze plaatsen gezonden en in de hemel opgevoed; ook worden daarheen gezonden allen die nieuw uit de wereld aankomen en naar kennis verlangen over de hemel en de hel.

Dit gebied is nabij het oosten, opdat allen onderricht worden door de voortgaande invloeiing uit de Heer.

De Heer immers is het oosten, omdat Hij in de Zon daar is, die uit Hem zuiver liefde is.

Vandaar is de warmte uit die Zon in haar wezen liefde, en het licht daaruit in wezen wijsheid.

Deze worden hun vanuit de Heer ingeblazen vanuit die Zon en ze worden ingeblazen naar gelang van de opneming en de opneming is overeenkomstig de liefde tot wijs zijn.

Na afloop van de periode van onderricht worden diegenen daar vandaan gezonden die inzicht hebben verworven, en dezen worden discipelen van de Heer genoemd.

Eerst worden ze vandaar heen gezonden naar het westen, en zij die daar niet blijven, naar het zuiden, en sommigen gaan door het zuiden naar het oosten, en ze worden in de gezelschappen binnengeleid waar hun woningen zullen zijn.

Eens, toen ik over de hemel en de hel nadacht, begon ik te verlangen naar een algemene kennis met betrekking tot de staat van beide, omdat het bekend is dat wie de universele dingen weet, daarna de afzonderlijke kan begrijpen, aangezien deze in de vorige zijn zoals de delen in het geheel.

Verlangend keek ik naar dit gebied in de noordelijke streek nabij het oosten, waar de plaatsen voor onderricht waren.

Langs een weg die toen voor mij werd geopend ging ik daarheen.

Ik ging een college binnen waar jongemannen waren en ik wendde me tot de twee hoofdleraren die onderricht gaven, en ik vroeg hun of zij de universele dingen over hemel en hel wisten.

Ze antwoordden dat ze er maar enkele wisten; 'maar als wij naar het oosten tot de Heer opzien, zullen we verlicht worden en het weten'.

Zo deden ze en zeiden toen: 'Er zijn drie universele dingen van de hel, maar de universele dingen van de hel staan lijnrecht tegenover de universele dingen van de hemel.

De universele dingen van de hel zijn deze drie liefden: de liefde van heersen vanuit eigenliefde, de liefde van het bezitten van goederen van anderen vanuit wereldliefde, en de hoerse liefde.

De daaraan tegenovergestelde universele dingen van de hemel zijn deze drie liefden: de liefde van het heersen vanuit de liefde van het nut, de liefde van het bezitten van goederen van de wereld vanuit de liefde van het doen van nutten ermee, en de waarlijk echtelijke liefde.' Toen ik dit had gehoord wenste ik hen vrede en ging terug naar huis.

Toen ik thuis was werd mij uit de hemel gezegd: 'Beschouw deze drie universele dingen van boven en van onderen en wij zullen ze daarna in uw hand zien'.

Er werd mij gezegd 'in de hand', aangezien alle dingen die de mens met het verstand beschouwt, aan de engelen verschijnen alsof ze in de handen geschreven zijn.

Daarom wordt er in de Openbaring gezegd, dat zij een merkteken ontvingen op het voorhoofd en op de hand, (Openbaring 13:16; 14:9; 20:4).

Hierna overdacht ik de eerste universele liefde van de hel, die de liefde van het heersen is vanuit eigenliefde, en daarna de daarmee overeenstemmende universele liefde van de hemel, die de liefde van het heersen vanuit de liefde van de nutten is.

Het was mij namelijk niet toegestaan, de ene liefde zonder de andere te beschouwen, aangezien het verstand de ene liefde niet zonder de andere gewaarwordt, want ze zijn aan elkaar tegenovergesteld. Daarom moeten ze opdat men beide gewaarwordt, beide tegenover elkaar gesteld worden; want een mooi en welgevormd gezicht blinkt des te sterker op door daaraan een lelijk en wanstaltig gezicht tegenover te stellen.

Toen ik de liefde van het heersen vanuit de eigenliefde onderzocht, werd mij de gewaarwording gegeven, dat deze liefde in de hoogste graad hels is en vandaar bij hen is die in de diepste hel zijn.

De liefde van heersen echter vanuit de liefde van het doen van nutten is in de hoogste graad hemels, en vandaar bij hen die in de hoogste hemel zijn.

Dat de liefde van het heersen vanuit de eigenliefde in de hoogste graad hels is, komt, omdat dit heersen vanuit het eigene van de mens is, en het eigene - het proprium - van de mens is van de geboorte af het boze zelf, en het boze zelf druist lijnrecht tegen de Heer in.

Hoe meer dus diegenen in het boze voortgaan, des te meer loochenen zij God en de heilige dingen van de Kerk, en aanbidden ze zichzelf en de natuur.

Ik vraag degenen die in dit boze zijn dit bij zichzelf te onderzoeken, en ze zullen het zien.

Deze liefde is ook van dien aard, dat voor zoveel haar de teugels worden gevierd, wat gebeurt, als niets onoverkomelijks in de weg staat, zij van graad tot graad verder rent tot de hoogste graad toe.

Ze zal zich ook niet tot deze beperken.

Maar als er niet nog een hogere graad bestaat, zal ze bedroefd zijn en zuchten.

Deze liefde stijgt bij politici dermate dat ze koningen en keizers willen zijn, en, als het mogelijk was, over alle dingen van de wereld heersen en koning over alle koningen en keizer over alle keizers genoemd worden.

Deze zelfde liefde stijgt bij de geestelijken dermate dat ze goden willen zijn, en, voor zoveel mogelijk, over alle dingen van de hemel heersen, en goden genoemd worden.

Dat de een en de ander in hun hart niet enige God erkennen, zal duidelijk worden in hetgeen volgt.

Anderzijds willen zij die heersen willen vanuit de liefde van nutten, niet heersen vanuit zichzelf, maar vanuit de Heer, aangezien de liefde van nutten vanuit de Heer is en de Heer Zelf is.

Dezen beschouwen waardigheden niet anders dan als middelen om nutten te betrachten; deze stellen zij verre boven de waardigheden, terwijl de eerstgenoemden de waardigheden verre boven de nutten stellen.

Toen ik hierover nadacht, werd mij uit de Heer door een engel gezegd: 'Nu zult u zien en een zichtbaar bewijs ontvangen wat bevestigt van welke aard deze liefde is.' Toen opende zich plotseling aan de linkerzijde de grond en ik zag uit de hel een duivel opklimmen met op zijn hoofd een vierhoekige hoed die over zijn voorhoofd tot op zijn ogen gedrukt was.

Zijn aangezicht zat vol puisten zoals van een vurige koorts; zijn ogen stonden wild en zijn borst was tot een rhombus¹) opgezwollen.

Uit zijn mond kwam rook als uit een oven; zijn lendenen stonden geheel en al in vuur, en in plaats van voeten had hij knokige hielen zonder vlees; en van zijn lichaam sloeg een stinkende en onreine warmte af.

Toen ik hem zag schrok ik en riep hem toe: 'Kom niet dichterbij en zeg me waar u vandaan komt.' Hij antwoordde met hese stem: 'Ik kom uit de lagere gebieden en ik ben daar met tweehonderd anderen in een gezelschap, dat het meest uitnemende is boven alle andere gezelschappen.

Wij allen daar zijn keizers over alle keizers, koningen over alle koningen, hertogen over alle hertogen en vorsten over alle vorsten.

Niemand is daar alleen maar keizer of koning of hertog of vorst; we zitten daar op tronen boven alle tronen en zenden vandaar bevelen over het gehele aardrijk en verder.' Toen zei ik tegen hem: 'Ziet u niet dat u door uw fantasie van deze uitnemendheid gek bent geworden?' Hij antwoordde: 'Hoe kun je zo spreken, daar we onszelf geheel als zodanig zien en ook door onze metgezellen als zodanig erkend worden.' Toen ik dit hoorde, wilde ik niet nogmaals zeggen dat hij raaskalde, aangezien hij zo sprak uit zijn fantasie.

Het werd mij te kennen gegeven, dat deze duivel, toen hij in de wereld leefde slechts de beheerder van een huis was geweest en zich toen in de geest dermate had opgeblazen dat hij het gehele menselijke geslacht bij zichzelf vergeleken verachtte, en zich aan de fantasie had overgegeven, dat hij waardiger was dan een koning en zelfs dan een keizer.

Tengevolge van deze hoogmoed had hij God geloofend en alle heilige dingen van de Kerk als van geen belang voor hem beschouwd, maar als iets voor het domme volk.

Tenslotte vroeg ik hem: 'Hoe lang zult u met die tweehonderd anderen daar elkaar verheerlijken?' Hij zei: 'Tot in eeuwigheid; maar diegenen onder ons die anderen kwellen, vanwege de ontkenning van deze uitnemendheid boven allen, zinken omlaag, want het is ons toegestaan verheerlijkt te worden, maar niet om iemand het boze aan te doen.' Ik vroeg toen opnieuw: 'Weet u, welk lot diegenen hebben die neerzinken?' Hij zei: 'Ze zinken neer in een zekere kerker, waar ze geringer dan de geringsten worden genoemd ofwel de allergeingsten; en ze werken daar'.

Toen zei ik tegen die duivel: 'Pas dan maar op dat u ook niet neerzinkt.' Daarna opende zich de grond opnieuw, maar nu aan de rechterzijde.

Ik zag een andere duivel omhoog komen met op zijn hoofd een soort tulband die naar boven toe spits toeliep en omwonden was door kronkels net als van een slang, en waarvan de kop er bovenaan uit uitstak.

Zijn gezicht was melaats van voorhoofd tot kin en ook zijn beide handen; zijn lendenen waren naakt en zwart als roet.

Hier doorheen gloeide duister het vuur als van een oven, en zijn enkels zagen er uit als twee adders.

Toen de vorige duivel hem zag, wierp hij zich op de knieën en aanbad hem.

Ik vroeg: 'Waarom doet u dat?' Hij zei: 'Deze is de god van hemel en aarde en hij is almachtig'.

Toen vroeg ik aan de ander wat hij hierop te zeggen had.

Hij antwoordde: 'Wat zal ik zeggen? Ik heb alle macht over hemel en hel; het lot van alle zielen is in mijn hand.' Ik vroeg toen opnieuw: 'Hoe kan deze, die een keizer over alle keizers is, zich zozeer onderwerpen en hoe kunt u zijn aanbedding aannemen?' Hij antwoordde: 'Niettemin is hij mijn knecht, wat is een keizer tegenover God; in mijn rechterhand houd ik de banbliksem.' Ik zei toen: 'Hoe kunt u zo raaskallen? U bent in de wereld slechts een gewone geestelijke geweest, en daar u door de fantasie geplaagd werd dat u de sleutels had en daarvandaan de macht om te binden en te ontbinden, hebt u uw geest dermate opgeschroefd, dat u nu gelooft God zelf te zijn.' Hierover verontwaardigd, zwoer hij, dat hij God was en dat de Heer niet enige macht in de hemel had, 'want', zei hij, 'Hij heeft alle macht op ons overgedragen.

Wij hoeven maar te bevelen en hemel en hel gehoorzamen eerbiedig.

Als we iemand naar de hel zenden dan nemen de duivels hem meteen op, zo doen ook de engelen als wij iemand naar de hemel zenden.' Ik vroeg verder: 'Met hoevelen bent u in uw gezelschap?' Hij zei: 'Met driehonderd en allen zijn wij daar goden, maar ik ben de god der goden.' Hierop opende zich de aarde onder de voeten van beiden en ze zonken diep in hun hel weg.

Het werd mij gegeven om te zien dat er onder hun hellen tuchthuizen waren, waarin diegenen vielen die anderen schade berokkend, want in de hel wordt aan eenieder zijn fantasie gelaten en ook zijn verheerlijking daarin, maar het is niet toegestaan een ander boos te doen.

Dat zij daar van zo'n aard zijn, komt omdat de mens dan in zijn geest is, en de geest, nadat hij van het lichaam gescheiden is, in de volle vrijheid komt om te handelen naar zijn aandoeningen en naar de daaruit voortvloeiende gedachten.

Daarna werd het gegeven in hun hellen te zien; en de hel waar de keizers der keizers en de koningen van alle koningen waren, was vol van allerlei onreinheid.

Ze verschenen aan mij als verschillende wilde dieren met kwaadaardige ogen; zo ook in de andere hel, waar de goden en de god der goden waren; hierin verschenen afgrijselijke nachtvogels, die ochim en ijim²⁾ worden genoemd en die rondom hen heen vlogen.

Zo verschenen de beelden van hun fantasie aan mij.

Hieruit bleek van welke aard de eigenliefde van de politici en van welke aard de eigenliefde van de geestelijkheid is.

De laatstgenoemde liefde bestaat daarin dat ze goden willen zijn; en de eerstgenoemde daarin, dat ze keizers willen zijn.

Ze willen dit en streven er ook naar, voor zoveel de teugels van deze liefden gevierd worden.

Nadat ik deze droevige en verschrikkelijke dingen gezien had, keek ik rondom mij en zag twee engelen die niet ver van mij afstonden en met elkaar spraken.

De een was gekleed in een wollen toga die schitterde van het vlamme purper, daaronder had hij een tunica van glanzend wit linnen.

De ander droeg soortgelijke kleding, maar van scharlaken, met een naar boven spits toelopend hoofdsieraad, waarin aan de rechterzijde enige robijnen waren aangebracht.

Ik ging naar hen toe, gaf hun de vredegroet en vroeg eerbiedig: 'Waarom bent u hier beneden?' Ze antwoordden: 'We hebben ons op bevel van de Heer uit de hemel hierheen neergelaten om met u te spreken over het gelukzalige lot van degenen die willen heersen vanuit de liefde van nutten.

Wij zijn vereerders van de Heer; ik ben de vorst van een gezelschap, de ander is de hogepriester daar.' De vorst zei dat hij de dienstknecht van het gezelschap was omdat hij dit diende door nutten te vervullen.

De ander zei dat hij daar de dienaar van de Kerk was, daar hij het gezelschap diende door de heilige rituelen te vervullen tot nut van hun zielen.

Ze zeiden verder nog dat beiden in eeuwigdurende vreugden zijn vanuit de eeuwige gelukzaligheid die uit de Heer in hen is.

Verder vermeldden ze dat alle dingen in dit gezelschap blinkend en groots zijn, blinkend door goud en edelstenen en groots door de paleizen en paradijzen daar.

'De oorzaak hiervan', zeiden ze, 'is deze, dat onze liefde van te heersen niet is vanuit eigenliefde, maar vanuit de liefde van nutten doen; en aangezien de liefde van nutten doen uit de Heer is, blinken en schitteren alle goede nutten in de hemelen.

Aangezien wij allen in ons gezelschap in deze liefde zijn, verschijnt de atmosfeer daar goudkleurig, vanwege het licht, dat het goudkleurige ontleent aan het vlamme van de Zon en dit vlamme stemt overeen met deze liefde.' Nadat ze dit gezegd hadden, verscheen ook voor mij een dergelijke sfeer rondom hen en ik nam een aromatische geur waar, wat ik ook tegen hen zei.

Ik verzocht hun ook iets meer toe te voegen aan hetgeen ze gezegd hadden over de liefde van het nut.

Ze zeiden verder: 'Naar de waardigheden waarin we zijn, hebben wij weliswaar gestreefd, maar om geen ander einddoel, dan om vollediger nutten te kunnen doen en ze uit te breiden.

Ook worden wij rondom overgoten met eer en we nemen die aan, niet ter wille van onszelf, maar ter wille van het goede van het gezelschap.

Want onze medebroeders en medegenoten die tot het gewone volk daar behoren, weten nauwelijks anders, dan dat de eren van onze waardigheden in ons zijn, en dat vandaar de nutten die we verrichten, vanuit ons zijn.

Maar wij voelen dit anders, wij voelen dat de eren van de waardigheden buiten ons zijn en dat ze zijn als gewaden waarmee we bekleed zijn.

Maar de nutten die we verrichten, die door de liefde ervan zijn, zijn binnenin ons vanuit de Heer.

Deze liefde ontvangt haar gezegendheid uit de gemeenschap met anderen door de nutten.

We weten uit ervaring dat voor zoveel we nutten verrichten uit liefde daartoe, deze liefde groeit en met de liefde de wijsheid, waardoor verspreiding plaatsvindt.

Voor zoveel we echter de nutten in ons vasthouden en niet meedelen, vergaat de zaligheid, en dan wordt het nut zoals de spijs die in de maag verborgen ligt, en niet naar alle zijden heen verspreid het lichaam en zijn delen voedt, maar onverteerd blijft liggen, waaruit misselijkheid voortkomt.

In één woord: de gehele hemel is niets anders dan een samenhouder van nut van eersten tot laatsten.

Wat is het nut anders dan daadwerkelijke naastenliefde en wat anders houdt de hemelen samen dan deze liefde?' Nadat ik dit had gehoord vroeg ik: 'Hoe kan iemand weten of hij nutten verricht uit eigenliefde dan wel vanuit de liefde van nutten? Elk mens, zowel de goede als de boze, verricht nutten, en hij verricht nutten uit een bepaalde liefde.

Stel, dat er in de wereld een gezelschap is dat uit louter duivels is samengesteld, en een gezelschap dat uit louter engelen is samengesteld; ik ben van mening dat de duivels in hun gezelschap, vanuit het vuur van de eigenliefde en vanuit de glans van hun eigen glorie even zoveel nutten zullen verrichten als de engelen in hun gezelschap.

Wie kan daarom weten, vanuit welke liefde en vanuit welke oorsprong de nutten zijn?' De twee engelen antwoordden hierop: 'De duivels verrichten nutten ter wille van zichzelf en ter wille van de roem, om tot eer verheven te worden of om rijkdommen te vergaren.

De engelen daarentegen verrichten niet om deze beweegredenen nutten, maar ter wille van de nutten vanuit de liefde van deze.

De mens kan geen onderscheid maken tussen deze nutten, maar de Heer onderscheidt ze.

Eenieder die in de Heer gelooft, en de boosheden als zonden schuwt, verricht nutten uit de Heer; maar eenieder die niet in de Heer gelooft, en ook de boosheden niet als zonden schuwt, verricht nutten uit zichzelf en voor zichzelf.

Dit is het onderscheid tussen de nutten verricht door duivels en tussen de nutten verricht door de engelen.' Nadat de twee engelen dit hadden gezegd, gingen ze heen, en uit de verte verschenen ze alsof ze reden in een vurige wagen zoals Elia, en werden in hun hemel opgeheven.

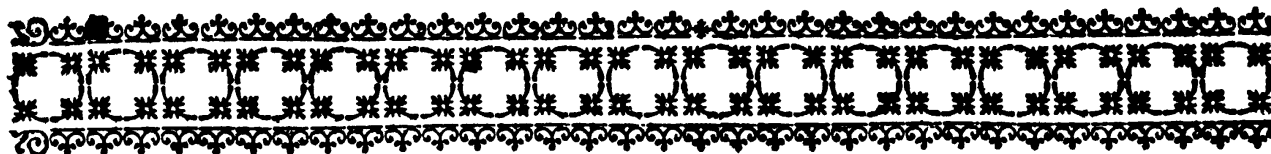
1) *ruitvormig*

2) *uilen en struisen e.d.*

vogels betekenen begeerten en wellusten;

het eigene (proprium) van de mens;

ijim, zijim, ochim, denken en overleggingen naar zichzelf, afgekeerd van de Heer

662. Tweede gedenkwaardigheid.

Na verloop van enige tijd ging ik een zeker bos binnen en wandelde daar wat rond.

Ik was in overpeinzing verzonken over hen die in de begeerte en vandaar in de fantasie zijn van alle dingen te bezitten die tot de wereld behoren.

Toen zag ik op enige afstand van mij twee engelen die met elkaar spraken en mij af en toe aankeken. Daarom ging ik op hen toe en terwijl ik naderbij kwam, spraken ze mij toe en zeiden: 'Wij werden in onszelf gewaar, dat u datgene overpeinst, waarover wij spreken, of dat wij spreken over datgene, dat u overpeinst, wat voorkomt uit de wederkerige mededeling van de aandoeningen.' Ik vroeg hun daarom, waarover ze spraken en ze zeiden: 'Over de fantasie, over de begeerte en over het inzicht; en juist nu over hen, die zich verlustigen aan het visioen en de verbeelding van het bezit van alle dingen van de wereld.' Toen verzocht ik hun die gedachten hierover mee te delen over deze drie dingen: de begeerte, de fantasie en het inzicht.

Ze begonnen hun uiteenzetting als volgt: 'Eenieder is innerlijk van geboorte af in de begeerte, maar door opvoeding uiterlijk in het inzicht; en niemand is innerlijk, dus ten aanzien van de geest, in het inzicht, zoveel te minder in de wijsheid, tenzij uit de Heer.

Want ieder wordt van de begeerte van het boze afgehouden en in het inzicht gehouden naar gelang hij opziet tot de Heer, en tevens naar gelang van de verbinding met Hem.

Zonder dit is de mens niets anders dan begeerte; maar niettemin is hij in de uitwendige dingen of ten aanzien van het lichaam, in het inzicht vanuit de opvoeding.

Want de mens begeert eer en goederen, of voorrang en rijkdom; en deze verwerft hij niet, tenzij hij zich zedelijk en geestelijk, dus inzichtsvol en wijs vertoont.

Dus hij leert zich zo te voor te doen van kindsbeen af.

Dit is de reden, waarom hij, zodra hij onder de mensen of in een menigte komt, zijn geest omwendt en die van de begeerte verwijderd.

Hij spreekt dan en handelt uit de betamelijke en eerbare dingen, die hij van kindsbeen af geleerd heeft en in het geheugen van het lichaam vasthoudt.

Hij neemt zich bovenal in acht, dat niets uit de waanzin van de begeerte, waarin zijn geest is, tevoorschijn komt.

Vandaar is elk mens die niet innerlijk uit de Heer geleid wordt, een veinzer, hielenlikker en een huichelaar, en dus een mens in schijn en toch geen mens.

Men kan van hem zeggen dat zijn schil of zijn lichaam wijs is, terwijl zijn kern of zijn geest waanzinnig is.

Zijn uitwendige is menselijk maar zijn innerlijk is dierlijk.

Zulke mensen zien met het achterhoofd naar boven en met het voorste gedeelte van het hoofd naar omlaag; zo gaan ze rond als degenen die een grote last te dragen hebben en met hangend hoofd en het gezicht voorover naar de aarde gekeerd zijn.

Als ze het lichaam afleggen en geesten worden en dan vrijgelaten zijn, worden ze de razernij van hun begeerte.

Want zij die in de eigenliefde zijn, begeren over het heelal te heersen, ja zelfs de grenzen daarvan, ter vergroting van hun heerschappij, nog verder uit te strekken; nooit zien ze er het einde van.

Zij die in de wereldliefde zijn begeren alle dingen van de wereld te bezitten; ze zijn bedroefd en vol nijd als er bij anderen schatten verborgen liggen.

Opdat zulke geesten niet louter begeerten worden en dus ophouden mens te zijn, wordt het hun in de geestelijke wereld gegeven, te denken uit vrees voor het verlies van de goede naam en dus van eer en gewin, en ook uit de vrees voor de wet en de straf.

Het wordt hun ook gegeven hun gemoed toe te leggen op een bepaalde studie of enig werk, waardoor ze in de uitwendige dingen worden gehouden en dus in een staat van inzicht, hoezeer ze

innerlijk ook waanzinnig zijn en raaskallen.’ Daarna vroeg ik hun, of allen die in de begeerte zijn, ook in de fantasie daarvan zijn.

Ze antwoordden, dat diegenen in de fantasie van hun begeerte zijn die innerlijk in zichzelf denken en zich al te zeer aan hun verbeelding overgeven door in zichzelf erover te praten.

Want dezen scheiden hun geest bijna van de verbinding met het lichaam af en overstromen hun verstand door te dagdromen en verlustigen zich daarin op de onzinnige wijze, alsof ze het heelal bezaten.

In deze waanzin wordt na de dood de mens verplaatst die zijn geest aan zijn lichaam heeft onttrokken en niet wilde afzien van de verlustiging van deze onzin.

Uit godsdienstige overweging denkt zo iemand weinig over boosheden en valsheden, en het allerminst iets over de ongebreidelde eigenliefde; namelijk dat deze vernietigend is voor de liefde tot de Heer en de ongebreidelde wereldliefde, dat die vernietigend is voor de liefde jegens de naaste.

Hierna kwam bij de twee engelen en ook bij mij het verlangen op, om degenen te zien die uit wereldliefde in de visionaire begeerte zijn of in de fantasie van het bezit van de rijkdommen van allen.

We werden gewaar dat ons dit verlangen werd ingeblazen, opdat dit zou worden gekend.

Hun woonplaatsen waren onder het land waarop we met onze voeten stonden, maar boven de hel; daarom keken we elkaar aan en zeiden: ‘Laten we gaan.’ Er verscheen een opening en daarin enige treden waarlangs we afdaalden en er werd gezegd dat zij van het oosten uit benaderd moesten worden.

Zo zouden we niet in de wolk van hun fantasie terecht komen en beneveld worden ten aanzien van het verstand en dan tevens van het gezicht.

En ziet, er verscheen een huis, gebouwd uit riet, dus vol spleten, midden in een wolk die als rook voortdurend naar buiten vloeide door de spleten van drie wanden.

We gingen naar binnen en zagen er zo’n vijftig personen aan de ene zijde en vijftig aan de andere kant op banken zitten, en, van het oosten en het zuiden afgekeerd, keken ze naar het westen en het noorden.

Voor elk van hen stond een tafel en op de tafel lagen volle geldzakken, en rondom de geldzakken een grote hoeveelheid goudstukken.

We vroegen: ‘Zijn dit de rijkdommen van allen in de wereld?’ Zij antwoordden: ‘Niet van allen in de wereld maar van allen in het koninkrijk.’ De klank van hun spraak was sissend, en zijzelf verschenen met een rond aangezicht, dat een rossige gloed verspreidde als de schelp van een slak.

De pupil van hun ogen flikkerde als het ware op een groene achtergrond, wat voortkwam uit het licht van de fantasie.

We gingen midden tussen hen in staan en zeiden: ‘Geloofst u, dat u alle rijkdommen van het koninkrijk bezit?’ Ze antwoordden daarop: ‘Wij bezitten ze.’ Daarna vroegen we wie van hen die bezat, waarop ze zeiden dat ieder die had, waarop wij weer vroegen: ‘Hoe iedereen, u bent met velen!’ Ze zeiden: ‘Ieder van ons weet, dat alles dat van de ander is, ook van ons is; niemand mag denken en nog minder zeggen dat wat van mij is, niet van de ander is, maar iedereen mag denken en zeggen: wat van de ander is, is ook van mij.’ De goudstukken op de tafels verschenen als van louter goud, ook voor ons; maar toen we licht uit het oosten binnenlieten, waren het goudkorreltjes, die ze door de verenigde, gemeenschappelijke fantasie zo vergroot hadden.

Ze zeiden dat eenieder die binnenkomt een beetje goud moet meebrengen, dat ze in stukjes en deze tot korreltjes snijden en door de eensgezinde kracht van de fantasie tot goudstukken van groter formaat maken.

Toen zeiden wij: ‘U bent toch als mensen met rede geboren; hoe is dit rare idee bij u ontstaan?’ Ze zeiden: ‘We weten dat het een ingebeelde ijdelheid is, maar aangezien het de innerlijke dingen van ons gemoed aandoet, komen we hierbinnen en verlustigen ons alsof het een bezit van ons allen is.

Maar we vertoeven hier niet langer dan enige uren; na afloop gaan we naar buiten waar steeds het gezonde gemoed tot ons terugkeert.

Niettemin komt op gezette tijden deze aantrekkingskracht van deze dagdromen weer over ons en maakt dat we bij beurten weer naar binnen gaan en dan weer naar buiten gaan; zo zijn we beurtelings wijs en waanzinnig.

We weten ook dat diegenen een hard lot treft die anderen met sluwheid hun bezittingen afnemen.' We vroegen hun verder: 'Welk lot is dat dan?' Ze zeiden: 'Ze worden verzwolgen en naakt in een helse kerker geworpen.

Ze worden daar gedwongen te werken voor kleding en voedsel en daarna voor wat geld.

Ze verzamelen dat geld omdat ze daarin de vreugde van hun hart stellen, maar als ze hun metgezellen kwaad doen, moeten ze een deel van hun geldstukken afgeven als boete.'

663. Derde gedenkwaardigheid.

Eens bevond ik mij te midden van engelen en hoorde hun gesprek.

Het ging over het inzicht en de wijsheid, namelijk dat de mens niet anders voelt en gewaarwordt, dan dat beide in hem zijn.

Dus al wat hij wil en denkt uit hemzelf is, terwijl toch hoegenaamd niets daarvan uit de mens zelf is, uitgezonderd het vermogen om ze op te nemen.

Onder de verschillende dingen die ze bespraken, was ook dit, dat de boom van de kennis van goed en kwaad in de Tuin van Eden, het geloof betekende dat het inzicht en de wijsheid uit de mens zelf waren.

De boom des levens daarentegen betekende dat het inzicht en de wijsheid uit God waren.

Adam, die op aandringen van de slang van eerstgenoemde boom had gegeten, geloofde op deze wijze God te zijn of te worden.

Hierop werd hij uit de tuin verdreven en verdoemd.

Terwijl de engelen hierover in gesprek waren, kwamen twee priesters aan, tezamen met een man die in de wereld gezant van een koninkrijk was geweest.

Ik herhaalde hun wat ik van de engelen vernomen had over het inzicht en de wijsheid.

Nadat ze dit gehoord hadden begonnen deze drie over beide onderwerpen te debatteren en ook over de voorzichtigheid, namelijk of die uit God of uit de mens zijn.

De woordenstrijd was heftig.

Alle drie geloofden op dezelfde wijze, namelijk dat ze uit de mens zijn, omdat het gevoel zelf en vandaar de gewaarwording dit bevestigen.

De priesters echter die toen in een theologische ijver waren, hielden vol dat niets van inzicht en wijsheid en dus niets van voorzichtigheid uit de mens is.

Ze bevestigden dit door het volgende uit het Woord: 'Een mens kan geen ding nemen, zo het hem uit de hemel niet gegeven is', (Johannes 3:27); en uit dit: 'Zonder Mij kunt u niets doen', (Johannes 15:5).

Toen werden de engelen echter gewaar, dat hoewel de priesters zo spraken, zij niettemin in hun hart evenzo geloofden als de gezant van het koninkrijk.

De engelen zeiden toen tegen hen: ‘Doet uw kleding uit en trekt de kleding van de dienaren van de staat aan en gelooft dan dat u dezen bent’.

Dat deden ze en toen dachten ze uit hun innerlijke zelf en gebruikten de argumenten die ze van binnen koesterden.

Deze bestonden daarin dat alle inzicht en alle wijsheid in de mens wonen en dat die van hem zijn.

Ze zeiden: ‘Wie heeft ooit gevoeld dat ze uit God invloeden?’ Ze keken elkaar aan en bevestigden zich daarin.

Het is een bijzonderheid in de geestelijke wereld dat een geest van zichzelf denkt van dezelfde aard te zijn als de kleding die hij draagt; de reden hiervan is deze, dat het verstand daar eenieder bekleedt.

Op hetzelfde ogenblik verscheen een boom naast hen en er werd tegen hen gezegd: ‘Het is de boom van de kennis van goed en kwaad, wacht u daarvan te eten’.

Maar toch brandden ze, verwaasd door hun eigen inzicht, van begeerte om daarvan te eten; en ze zeiden tegen elkaar: ‘Waarom niet, is het geen goede vrucht?’ Ze gingen er naar toe en aten het fruit. Toen de koninklijke gezant dit bemerkte, kwamen ze samen en werden hartsvrienden.

Daarop gingen ze gelijktijdig, terwijl ze elkaar bij de hand vasthielden, de weg van het eigen inzicht, die naar de hel leidt.

Maar ik zag dat ze vandaar teruggeleid werden, omdat ze nog niet voorbereid waren.

664. Vierde gedenkwaardigheid.

Eens keek ik in de geestelijke wereld naar de rechterzijde en merkte enigen van de uitverkorenen die met elkaar spraken.

Ik ging naar hen toe en zei: ‘Ik zag u van verre en rondom u een sfeer van hemels licht, waaraan ik herkende, dat u tot hen behoort, die in het Woord, uitverkorenen worden genoemd.’

Daarom kwam ik naderbij om het hemelse te horen dat u onder elkaar spreekt.’ Ze antwoordden: ‘Waarom noemt u ons uitverkorenen?’ Ik antwoordde: ‘Omdat men in de wereld waarin ik met het lichaam ben, niet beter weet of onder de uitverkorenen in het Woord worden diegenen verstaan, die uit God vóórdat ze geboren zijn of nadat ze geboren zijn, uitverkoren en tot de hemel voorbeschikt worden.’

Aan hen alleen wordt het geloof gegeven als merkteken van de uitverkiezing; de overigen worden verworpen en aan zichzelf overgelaten, om langs welke weg ze maar willen naar de hel te gaan.

Niettemin weet ik dat er geen uitverkiezing plaatsvindt vóór de geboorte, noch ná de geboorte, maar allen zijn tot de hemel uitverkoren en voorbeschikt, aangezien allen geroepen zijn.

De Heer kiest na de dood diegenen die goed hebben geleefd en recht hebben geloofd, nadat ze onderzocht zijn.

Dat dit zo is werd mij door veel ondervinding te weten gegeven.

Toen ik u zag, de hoofden omkranst door een sfeer van hemels licht, werd ik gewaar, dat u tot de uitverkorenen behoort die tot de hemel worden voorbereid.’ Hierop antwoordden ze: ‘U bericht dingen die wij tevoren nog nooit gehoord hebben.’

Wie weet niet dat er niet enig mens geboren wordt, die niet tot de hemel geroepen is en dat uit hen na de dood diegenen gekozen worden, die in de Heer geloofd hebben en geleefd naar Zijn geboden.

Een andere uitverkiezing te erkennen zou gelijk staan met de Heer niet alleen van onmacht om zalig te maken te beschuldigen, maar ook van ongerechtigheid’.

665. Hierna klonk uit de hemel een stem van de engelen die vlak boven ons waren: ‘Klimt hierheen op en wij zullen een van u, die naar het lichaam nog in de natuurlijke wereld is, vragen, wat men daar weet omtrent het geweten.’ We klommen op en nadat we naar binnen waren gegaan kwamen enige wijzen ons tegemoet die mij vroegen: ‘Wat weet men in uw wereld over het geweten?’

Ik antwoordde: ‘Laat ons, zo u wilt, neerdalen en we zullen zowel uit de leken als uit de geestelijken een aantal van diegenen kiezen die voor wijzen worden gehouden.

Wij zullen recht onder u staan en hen ondervragen en u zult op deze wijze met eigen oren kunnen horen, wat ze zullen antwoorden.’ Zo gebeurde het, en een van de uitverkorenen nam een bazuin en liet deze weerklinken naar het zuiden, noorden, oosten en westen.

Na verloop van een klein uur waren er zovelen bij elkaar gekomen, dat ze bijna de ruimte van een stadie ¹⁾ vulden.

Maar de engelen die boven ons waren schikten allen in vier groepen, waarvan de ene uit staatslieden bestond, de tweede uit geleerden, de derde uit medici en de vierde uit geestelijken.

Toen ze zo gerangschikt waren, zeiden we tegen hen: ‘Vergeeft ons dat we u samengeroepen hebben; de reden hiervan is deze, dat de engelen die recht boven ons zijn, vurig verlangen om te weten wat u in de wereld, waarin tevoren geweest bent, gedacht heeft over het geweten.

En ook wat u daar nu over denkt, aangezien u nog de vorige voorstellingen over dergelijke dingen vasthoudt.

Het is immers de engelen meegedeeld, dat de kennis ten aanzien van het geweten in de wereld onder de verloren kennis behoort.’ Hierop maakten we een aanvang en richtten ons eerst tot de groep die uit staatslieden bestond.

We verzochten hen openhartig te zijn en als ze dat wilden, te zeggen wat zij gedacht hadden en wat ze vandaar nog dachten over het geweten.

Hierop antwoordden ze, de een na de ander, en hun antwoorden kwamen samengevat hierop neer, dat ze niet beter wisten of het geweten is in zichzelf weten, dus bewust weten wat men nagestreefd, gedacht, gedaan en gesproken heeft.

Maar wij zeiden tegen hen: ‘We hebben niet gevraagd naar de afleiding van het woord ‘geweten’, maar naar het geweten.’ Ze antwoordden: ‘Wat is het geweten anders dan de smart uit vooraf opgevatte vrees voor de gevaren, die eer en rijkdommen en ook de goede naam daardoor lopen.

Maar deze smart wordt verstrooid door feestmalen en door bekers edele wijn, en door de gesprekken over de spelen van Venus en haar knaap.’ Hierop zeiden wij: ‘U maakt een grapje, zegt ons als u wilt, of iemand van u iets van angst uit een andere bron gevoeld heeft’.

Ze antwoordden: ‘Wat andere bron; is niet de hele wereld als een theater, waarin eenieder zijn rol speelt, zoals toneelspelers die van hun? Wij bedrogen en leidden iedereen om de tuin met zijn eigen begeerte, de een met grapjes, de ander met vleierij, anderen met listen of geveinsde vriendschap, weer anderen met gehuichelde oprechtheid en nog weer anderen door politieke kunstgrepen en lokmiddelen.

Hieruit komt voor ons geen smart van het gemoed voort, maar integendeel vrolijkheid en blijdschap, die we stil, met volle borst, maar toch vol uitademen.

We hebben weliswaar door enkelen van onze klasse horen zeggen, dat af en toe een angst en beklemming als van het hart en de borst, en vandaar iets als een samentrekking van het gemoed over hen komt; maar toen ze hierover de apothekers raadpleegden, werd hun meegedeeld, dat dit voortspruit uit een zwartgallig vocht dat voortkomt uit de onverteerbare stoffen in de maag of uit een zieke toestand van de milt.

We hebben ook gehoord dat sommigen van hen tot hun vroegere vrolijke stemmingen herstelden door middel van medicijnen.’ Nadat we dit gehoord hadden, richtten we ons tot de groep die uit geleerden bestond.

Hieronder waren verscheidene bekwame natuurkundigen tot wie we het woord richtten: ‘U, die de wetenschappen bestudeerd heeft en daarom voor orakels van wijsheid wordt gehouden, zegt ons, zo u wilt, wat het geweten is.’ Ze antwoordden: ‘Wat is dat voor een onderwerp om te behandelen? We hebben inderdaad gehoord, dat bij sommigen droefenis, neerslachtigheid en angst voorkomt, die niet alleen de gastrische ²⁾ streken van het lichaam aantast, maar ook de gebieden van het gemoed.

Wij geloven namelijk, dat de beide hersenen deze gebieden zijn.

Daar deze uit opnemende vezels bestaan, en er een bepaald scherp vocht is, dat die vezels prikkelt, bijt en corrosie veroorzaakt, en vandaar de sfeer van de gedachten van het gemoed dermate drukt, dat het zich niet kan uitstorten in enige verlustiging die uit variatie voortkomt.

Het gevolg hiervan is dat de mens slechts op één ding de aandacht vestigt, waardoor de spankracht en de veerkracht van deze vezels te gronde gaat.

Vandaar die weerspanning en stijfheid, waardoor de onregelmatige beweging van de levensgeesten ontstaat, die door de medici ataxie ³⁾ wordt genoemd en ook een afnemende in hun functies, die lipothymie ⁴⁾ wordt genoemd.

In één woord, het gemoed is dan als het ware door vijandelijke benden bezet en kan zich dan nergens heen wenden zoals een vastgespijkerd wiel of een schip dat op een zandbank is vastgelopen. Dergelijke beklemmingen van het gemoed en daardoor van de borst overvallen hen, bij wie de heersende liefde een verlies leed.

Als deze liefde wordt aangevallen, trekken de hersenvezels zich samen en deze samentrekking verhindert, dat het gemoed zijn vrije gang gaat en op verschillende manieren genoegens vindt.

Wanneer zulke mensen zich in zo’n crisis bevinden, worden ze, ieder naar zijn temperament, door verschillende soorten van fantasieën, krankzinnigheden en deliria overvallen; sommigen ook door hersenaandoeningen in godsdienstige dingen, die zij gewetenskwellingen noemen.’ Hierna keerden we ons tot de derde groep, die uit medici bestond, waaronder ook chirurgen en apothekers waren.

We zeiden: ‘Misschien weet u wat het geweten is; of het een aangrijpende pijn is die zowel het hoofd als het parenchyma ⁵⁾ van het hart aantast, en vandaar de daaronder liggende streken, die van de boven- en onderbuik, dan wel iets anders?’ Ze antwoordden: ‘Het geweten is niets anders dan zo’n pijn; wij kennen de oorsprongen ervan beter dan ieder ander, want er zijn verwante ziekten, die de organische delen van het lichaam aangrijpen en ook die van het hoofd.

Als gevolg daarvan ook het gemoed, aangezien dit in de organische delen van de hersenen zetelt als een spin in het middelpunt van de draden van haar web, door middel waarvan het op dezelfde wijze uit- en rondloopt.

Deze ziekten noemen wij organische ziekten, en diegene daarvan die van tijd tot tijd terugkeren, chronische ziekten.

Maar zulk een pijn, als ons door de zieken beschreven wordt met gewetenspijn, is niets anders dan een hypochondrische ⁶⁾ ziekte, die eerst de milt, daarna de alvleesklier en de darmscheil van hun eigen functies berooft.

Daaruit komen de maagziekten voort, waardoor een verslechtering van de sappen ontstaat; want er vindt een druk rond de maagmond plaats, die maagkramp wordt genoemd.

Hieruit komen de vochten voort die met zwarte, gele of groene gal doortrokken zijn, waardoor de kleinste bloedvaten, die men haarvaten noemt, worden verstopt.

Dit heeft cachexie ⁷⁾, atrofie ⁸⁾ en vergroeiingen als gevolg, en ook peripneumonia notha ⁹⁾ door taai slijm en een etterige en bijtende lymfe in de gehele bloedmassa.

Dergelijke dingen vloeien ook voort uit de uitstorting van etter in het bloed en in het waterige deel daarvan, tengevolge van het opengaan van etterzakjes, zweren en ettergezwollen in het lichaam.

Als dit bloed door de keelslagaders in het hoofd omhoog stijgt, schuurt, knaagt en vreet het aan het mergachtige en de bastachtige delen en de vliezen van de hersenen, en verwekt zo pijnen die gewetenspijnen genoemd worden.’ Toen we dit allemaal gehoord hadden zeiden we tegen hen:

‘U spreekt de taal van Hippocrates ¹⁰⁾ en Galenus ¹¹⁾; dit is Grieks voor ons; wij verstaan het niet; we vroegen niet naar deze ziekten, maar naar het geweten, dat alleen tot het gemoed behoort.’

Zij zeiden: ‘De ziekten van het gemoed en de ziekten van het hoofd zijn dezelfde.

De laatste stijgen uit het lichaam op, want hoofd en lichaam hangen samen als de twee verdiepingen van één huis, waartussen een trap is, waarlangs men opklimt en neerdaalt.

Wij weten daarom, dat de staat van het gemoed onafscheidelijk afhangt van de staat van het lichaam; maar wij hebben deze zware drukkingen of hoofdpijnen, die u, naar wij begrijpen, onder gewetenspijnen verstaat, genezen, sommige door wondpleisters en trekpleisters, sommige door aftreksels en emulsies en sommige door prikkelende en door pijnstillende middelen.’

Toen we dus nog meer van dergelijke dingen van hen hadden gehoord, draaiden we ons om en richtten ons tot de geestelijken en zeiden: ‘U weet wat het geweten is; zegt u het dus en onderricht daarmee de aanwezigen.’ Ze antwoordden: ‘Wat het geweten is, weten we en weten we niet.

Wij hebben gelooft dat het de wroeging is, die de uitverkiezing voorafgaat, dat wil zeggen, het moment waarop de mens met geloof begiftigd wordt, waardoor hij een nieuw hart en een nieuwe geest krijgt en hij wordt wederverwekt.

Maar we hebben bemerkt dat maar weinigen deze wroeging ervaren, slechts een enkeling voelt enige vrees en vandaar een angst voor het helse vuur.

Nauwelijks was er iemand die vrees had voor de zonden en vandaar voor de gerechte toorn van God.

Maar wij, biechtvaders, hebben hen genezen door het evangelie, dat Christus door het lijden aan het kruis de verdoemenis heeft weggenomen, en zo het helse vuur uitgeblust.

Zo heeft Hij de hemel geopend voor hen die gezegend worden met het geloof, waarin de toerekening van de verdienste van de Zoon van God gegrift is.

Bovendien bestaan er in verschillende godsdiensten, zowel in de ware als in de fanatieke, personen met een teergevoelig geweten, die zich bezwaren maken in de dingen van het heil, niet alleen in de essentiële, maar ook in de formele, en ook in de dingen van geen belang.

Daarom weten wij, zoals we tevoren zeiden, dat er een geweten is, maar wat en hoedanig het ware geweten is, dat bovenal geestelijk moet zijn, weten wij niet.

- 1) *ca. 200 meter*
- 2) *maag-darmgebied*
- 3) *stoornis in de samenwerking van de spieren*
- 4) *flauwvallen, bewusteloos raken*
- 5) *klierweefsel*
- 6) *zwaarmoedigheid*
- 7) *extreme magerte*
- 8) *verschrompeling van een orgaan*
- 9) *pseudo longontsteking*
- 10) *medicus uit Romeinse oudheid*
- 11) *Grieks geneesheer; grondlegger medische wetenschap*

666. Al deze uitspraken die door de vier groepen gedaan waren, hadden de engelen, die boven hen waren, aangehoord en ze zeiden tegen elkaar: ‘Wij bemerken dat niemand in het Christendom weet, wat geweten is; laat ons daarom een van ons omlaag zenden om hen te onderrichten.’ Toen stond opeens een engel in een wit gewaad in hun midden, om wiens hoofd een lichtende band verscheen, waarin kleine sterretjes zichtbaar waren.

Deze sprak de vier groepen toe en zei: ‘Wij hebben in de hemel gehoord dat u achtereenvolgens uw meningen hebt gegeven ten aanzien van het geweten.

U allen hield het er op dat het een soort gemoedspijn is, die het hoofd en vandaar het lichaam of andersom, zwaar maakt.

Maar het geweten is op zichzelf beschouwd niet de een of andere pijn, maar het is een geestelijk willen, overeenkomstig de dingen die tot de godsdienst en het geloof behoren, te handelen.

Vandaar komt het, dat zij, die zich in het bezit van een geweten verheugen, in de kalmte van de vrede en in een innerlijke gezegendheid zijn als ze naar het geweten handelen, en in een zekere onrust als ze daartegen handelen.

De gemoedspijn echter die u voor het geweten hield, is niet het geweten maar de verzoeking, welke een strijd is van geest en vlees.

Als deze geestelijk is, ontleent ze steun aan het geweten, maar als die slechts natuurlijk is, dan ontleent ze haar oorsprong aan die ziekten die de medici even tevoren opsomden.

Wat echter het geweten is, kan door voorbeelden verduidelijkt worden: een priester die een geestelijke wil heeft om de waarheden te onderwijzen opdat zijn kudde zalig wordt, heeft een geweten, maar als hij die onderwijst ter wille van enige andere beweegreden als zijn einddoel, dan heeft hij geen geweten.

Een rechter die enig en alleen de gerechtigheid in aanmerking neemt en deze met oordeel toepast, heeft een geweten; maar hij die in de eerste plaats geschenken, vriendschap en gunsten aanneemt, heeft geen geweten.

Verder heeft elk mens die goederen van een ander bij zich heeft, zonder dat de ander het weet, en er dus zonder vrees voor de wet en voor het verlies van eer en goede naam, zijn voordeel mee kan doen, maar ze niettemin teruggeeft, omdat ze niet van hem zijn, een geweten.

Hij doet namelijk het gerechte ter wille van het gerechte.

Zo ook heeft hij, die tot een ambt kan komen, maar weet, dat een ander, die ook daarnaar dingt, nuttiger voor het gezelschap is, een goed geweten, als hij aan de ander zijn plaats afstaat ter wille van het goede van het gezelschap; zo ook in de overige gevallen.

Al diegenen die een geweten hebben, spreken wat ze spreken uit het hart, en doen wat ze doen uit het hart, want ze hebben geen verdeeld gemoed.

Ze spreken namelijk datgene wat ze als waar en goed verstaan en geloven, spreken en doen.

Hieruit volgt dat er een volmaakter geweten kan bestaan bij hen, die meer dan anderen in de waarheden van het geloof zijn en die meer dan anderen in de heldere gewaarwording zijn dan bij hen die minder verlicht en in een donkere gewaarwording zijn.

In het ware geweten is het geestelijke leven zelf van de mens, want daarin is zijn geweten verbonden met de naastenliefde.

Daarom staat voor hen uit het geweten handelen gelijk met uit hun geestelijk leven handelen, en tegen het geweten handelen staat voor hen gelijk met tegen dit leven handelen.

Bovendien, wie weet niet uit de gewone spreektaal, wat het geweten is; wanneer men bijvoorbeeld van iemand zegt: deze mens heeft een geweten, bedoelt men dan niet ook: deze mens is een rechtvaardig mens.

Omgekeerd, als men van iemand zegt: deze mens heeft geen geweten, bedoelt men dan niet ook: deze mens is onrechtvaardig.’ Toen de engel dit had uitgesproken, werd hij terstond in zijn hemel opgeheven.

De vier groepen verenigden zich tot één enkele, en nadat ze enige tijd met elkaar over de uitspraken van de engel gesproken hadden, ziet, toen werden ze opnieuw verdeeld in vier groepen.

Echter in andere dan eerder; in een groep, waarin diegenen waren die de woorden van de engel begrepen hadden en daarmee instemden, in een tweede groep, waarin diegenen waren die het niet hadden begrepen maar er toch instemming aan gaven, in een derde groep, waarin diegenen waren, die niet wilden begrijpen en zeiden: ‘Wat hebben wij met het geweten te maken?’, en in een vierde groep, waarin diegenen waren die daarom lachten en zeiden: ‘Wat is het geweten anders dan een zucht wind?’ Ik zag hoe ze zich van elkaar scheidden; en toen de twee eerste groepen zich naar de rechterzijde begaven, en de twee laatste groepen naar links, daalden de laatste groepen af en de eerste klommen omhoog.

